Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Beilagua Borsody Béla

Cím: Budai legenda egy öreg ház régi lakóiról

Forrás: Nemzeti Ujság

Bp. (Hely) | 1929. XII. 29. (Idő) | (Köt. v. füz.) | (Oldal)

Osztályozás

Tárgy 92

Hely Perleberg családról

Idő 1929-

Budai legenda egy öreg ház régi lakóiról

A perlebergi lovag Payerl-család csodálatos históriája
Irások a kegyes utókorhoz

Legenda: annyi, mint olvasnivaló, *„felolvasni való“*: a Szentek Életének válogatott fejezetei. A középkori latin szó emez egyházi értelmét a későbbi köznyelv olyan kedves, gyöngéd, vallásosan szinezett történetekre is kezdette használni, melyekből hiányzott a szigoru históriai igazság, ezt azonban bőségesen pótolta a történet morális szépsége és naiv népi bája.

Alábbi Budai Legenda nem nélkülözi a leggyöngédebb és legkedvesebb hivővallásos elemet, azonban abban különbözik el más legendáktól, hogy — nem lévén benne semmi természetfölötti és csodai elem — igaz valóság. Századeleji, polgári, budai történet, nem is legenda, hanem legendamotivum, melyből egykor talán legenda leszen. Emellett azonban — bár nem csodás — mégis *csodálatra méltó* história: minden titokzatosság nélkül való, ámbátor a napoleonkori és biedermeyerkori budai polgári regényesség titokzatosságától átszövött csillogó szövedék. Csak annyiban titokzatos, mint általában az emberi élet, melynek utjai bizony-bizony kifürkészhetetlenek s csak az Ur által tudatnak.

Halandó emberfia legfeljebb csak utólag lehet nyomotjáró kései sereghajtó kalauza a Históriának: utólagos pennaforgatói böngészkedéssel kotorászván összse a tényeket, melyek egy budai család történetévé füzik össze mindazt a különös, tragikus, titokzatos dolgot, ami a zavaros idők méhében adva volt, ami természetesen magyarázható ma és utólag, ami azonban részleteiben „természetfölötti“-nek látszik.

A család története 1811-től 1848-ig a háboru volt. A világ forgataga elcsapott a csendes budai Werbőczi-utcába is: feszült, várakozó, pusztulást sejtető hangulatokkal töltött meg egy csendes budai házat. A sok *„előre megsejtés“* és *„jövőbelátás“* a korszerüen divatos *„Claire-voyance“*, a mai „telepathia“ őse, mit a család története mutat: az mind egy háborus pszüché jelensége. Nem misztikus dolgok, bár elmondva annak látszanak. Egy budai Balzac „Budai Regény“-t irhatna e históriából, melynek minden rezzenésén rajta van az „1811—1849“ postai bélyegzője: a Ma analogiája.

„Uj nincs a Nap alatt“, mi, a késői unokák nagyapáink életét éljük tovább. A bevándorlott német patriciusi család utódai magyar szivvel vettek részt minden magyar bajban. *Utolsó leánysarját Sibelka Henrik dr. pénzügyminisztériumi tanácsos vette el, a világháboru alatt az orosz fronton a vezérkarhoz beosztott tartalékos tüzérkapitány, akinek agilis, szellemes, okos, a legnagyobb stilusu harctéri müködésénél csak a felejthetetlen emlékü Romanelli alezredes mellett eltöltött éveinek müködése lehet különb.* A Romanelli nevéhez elválaszthatatlanul kapcsolódik az ő neve. Fia, Artur az egyesitett *Sibelka-Perleberg* nevet viseli,

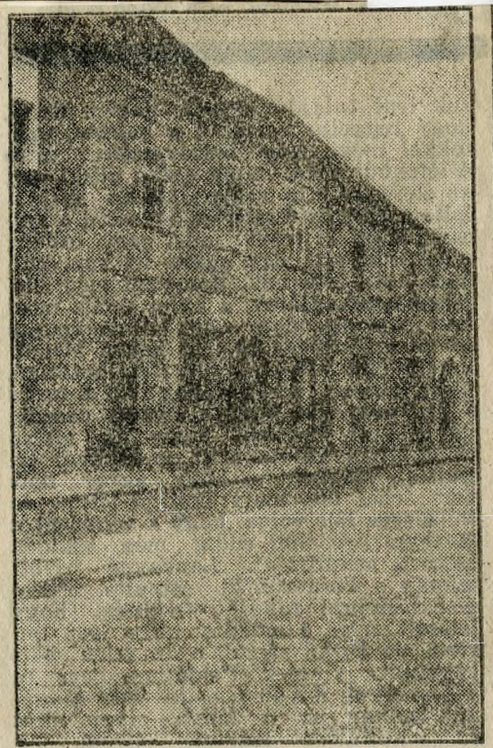

A Perleberg-ház a Werbőczi-utca 12. sz. alatt.

adataink jórésze tőlük származik.

A ház mai gazdája a Járdánházy család: Borsod vármegye legrégibb, XIV. századi köznemesi családjainak egyike. A régi német patriciusi család élete a magyar család életében folytatódik. Ez is budai szimbolum.

A Werbőczi-utcai ódon ház

E sorok irójának nevelőatyja Tekintetes kottonci *Nagy* Lajos volt, kinek édes testvéröccse *Nagy* László alezredes, ki is egy szép napon kedves levelet ir vala nekünk néminémü családbéli históriák okán utasitván bennünket járdánházi nemes *Járdánházy* Dénes urhoz, fentiek cimén távoli atyánkfiához. Ki is egy csendes őszi vasárnap délelőttön — a Werbőczi-utca 12-ik számu ódon budai ház gazdája lévén — tett elönkbe két régi irást, melyek — mint mondá — néhány hete villanyszerelői munka közben kerültek elő a régi ház emeleti traktusának egy hatalmas vastag közfalából.

A szerelő leverte a vakolatot, mely alatt egy tégla mozdult ki helyéből. *A tégla mögötti kifaragott üregből épen, sértetlenül került elő két papirtekercs, az egyik kócmadzaggal, a másik aranyos zsinórral volt átkötve, utóbbi mellé egy fehér müvirággal volt tüzve.* A leveleket 1811. julius 31-én rejtette el a fal üregébe egy budai patriciusi család, kérve a késői megtalálót, hogy lelki üdvösségükért olvastasson egy szent misét.

A németül irott két levelet alábbi ódonositott forditásunk adja.

Az első levél tartalma ez:

Iratott ezen Irás a mi Megváltónknak, az Ur Jézus Krisztusnak, a mi lelki Mesterünknek születése utáni azon Esztendőben, mely mind közönségesen ezer és nyolcszáztizenneggyediknek iratik, vagyis 1811. julius Havának 31-ik napján.

Kedves derék Embertársaink és Testvéreink! Ha egykor talán a véletlen Vakeset ugy adná, hogy valaki közületek ezt a rekesztéket (hol is ez a levél feküszik) megtalálván kibontaná, azon késői Időkben, midőn mi már e földi Mulandóságot az Örökkévalósággal elcseréltettük volt, ugy engedje a kegyes Megtaláló, hogy szivében az emberiesség érzése felébredjen s ian foglalja imájába ezen

Ház mai lakóinak nevét és pedig egy Szent Mise felajánlásának alkalmatosságával. A megtaláló jól vegye észben, hogy a Természetnek is az a törvénye, hogy az emberek mondjanak imát a Megholtak Lelki Üdvességéért, de Szent Egyházunk is előírja ezt. Aki pedig ezt nekünk meateszi, bizonyára érdemeket szerez magának Isten előtt.

Költ Budán, 1811 julius havának 31-ik napján.

Nemes Perleberg Ferenc magyar királyi udvari kamarai Tanácsos és élete párja Kramer Anna, leányaik: Borbála, és férje Bogáts Ferenc királyi udvari kamarai tisztes s fiok. Bogáts János; Perleberg Zsófia és férje Zagler János, lovas kapitány a Császár nevét viselő Vértes Regementben és kisleányuk: Krisztinka; fiaik: Perleberg Ferenc, a Báró Duka Gyalogregement Hadnagya és felesége Turkovich Anna, Perleberg Boldizsár magyar udvari kamarai járulnok.

Nagyapa, nagyanya, fiuk, lányok, vők, menyek és unokák neve aláírása mellett ott van a család piros spanyolviaszkba nyomott cimeres pecsétje: *négyelt paizs első és negyedik mezejében egy-egy szembefordult zászlót markoló ágaskodó oroszlán, második és harmadik mezejében egyenes pallost markoló páncélos kar, a szivpajzsban három gyöngyszem. Sisakdisz: a pajzsbeli zászlót markoló oroszlán két fekete, a paizsbeli gyöngyökkel rakott szárny között.*

A másik levelet a család barátja, hihetőleg a házban lakó (ebben az időkben minden budai házban kellett lennie egy „*Tiszt Urak bekovártélyozására alkalmas*" szobácskának) fiatal tiszt: Nemes Zimányi János zászlós. A levél ezt mondja:

Annak emlékezetére, hogy ezen Házban nekem kedves Barátjaim vagynak, hálából egész családom nevében az alábbi szavakat irom: Élien sokáig és boldogan az egész nemes Perleberg Familia! Költ Budán az 1811-ik Esztendő Julius havának utolsó Napján. A hálás Nemes Zimányi János, zászlós a Duka Báró nevet viselő 39-ik császári királyi Gyalog-Regementben.

A zászlós neve mellett piros viaszkpecsétje: *fiait ennen vérével tápláló pellikánus madár.*

118 esztendőkig lappankodtak e levelek a fal kicsiny rekesztékében s ime: a régen elporladottak kérése a Kegyes Utókorhoz napfényre jött.

Kik voltak a nemes Perleberg familia?

Hamarosan kitudódott. A Németalföldről a tömösi Bánságba, Temesvárra szakadt család volt, Mária Terézia idején szerezte meg az ódon házat, ebben élt, virágzott, szeretett, született, halt, bánkódott a napoleoni és az 1848-as háborúk által igen megsanyargattatott, hervadt és kihalt.

Az 1811-ben irott és elrejtett levélben az Elmulás sejtelme csillant meg. Az Elmulás Szele viszont néhány évre a levél kelte után már tragikus móddal törte le a család fájának ágait, majd galyait is. A Háboru elmulást seitető hangulatai között kelt a levél: a Háboru tényleg elmulást hozott, melyet a család tagjai **mintha előre sejtettek volna. Nemzedékeken át különös előrosejtések jelzik a család lassu hervadásának utját,** mint ez alább olvasható.

A nemes Perleberg-család

Perleberg némethoni városka. *Perleam Berg:* Gyöngy a Hegyen: cimertani szómagyarázás a család *„beszélő cimerén"*. Az ilyen beszélő cimerek (Redender Wappen) gyakoriak. A *Starhemberg* családé: „Stern am Berg": *Csillag a Hegyen;* a Kerepesi-temető sarkán busuló lova mellett busuló huszárt ábrázoló ismert siremlék alatt nyugvó honvédhuszárezredesnek, *Henneberg* Jánosnak cimere: Henne am Berg: *Csirke a Hegyen.* Az előnév (von Perleberg) adta a cimert: *három gyöngy a hegyen.*

A család öse Leonhard *Payerl* von Perleberg, aki II. Ferdinándtól 1631 szeptember 2-án birodalmi nemességet, illetőleg német-római szentbirodalmi lovagi rangot kapott.

Ennek leszármazottja *Franz Seraphinus von Perleberg*, akit 1770 táján Temesvárott találunk. Előneve családi névlett, mint ahogy Pöltenberg Ernő aradi vértanutábornok neve is Poelt von Poeltenberg volt. A magyar Délvidék ugyanis tudvalevőleg a töröktől történt visszafoglalás után sokáig katonai kerület (Banater District) maradt a középkori magyar „Tömösi Bánság" 18. századi utódaképpen. Az elpusztult óriási területet *német hivatalnokok* adminisztrálták, a kincstári földbirtokok és a Bánság területe alá tartozó Krassó vármegye, Zaránd, Szörény és Arad vármegye bányáinak hivatalnokai is mind németek voltak. E kincstári javak tulajdonképpen a *Királyi Kamarához* tartoztak. *A Temesvárott szolgáló Franz Seraphicus von Perleberg Budára, az Udvari Kamarához való áthelyeztetésekor vette meg a Werbőczi-utcai házat.*

Tekintélyes, előkelő hivatalnoki állása a mai pénzügyminisztériumi államtitkárok állásának felel meg. Feleségétől, Kramer Teréziától születtek azok a gyermekei, akik vele együtt 1811 julius 31-én aláirták a fenti levelet. Ő maga 1820 körül halt meg a budai házban.

A Sors hamar bekövetkezett a család tagjaira. Az öreg Perleberg legidősebb leányát, *Borbálát*, Bogáts Ferencnét késő öregségében, 1849 májusában, reggelizö asztalkája mellett érte a Vég: a régi házba bevágódó gránát ölte meg. (A Levél, mely az Elköltözöttekre való kegyes emlékezésre hivta az utókort, ekkor már 38 éve rejtözködött a falban).

A levél másik aláirójáit, az öreg Perleberg Ferenc nejét, *Zagler* Jánost, a svalizsérkapitányt hamar elérte a Katonasors. Családi legenda szerint felesége, Perleberg Zsófia éppen kézimunkázó asztalkája mellett himezett, amikor egyszerre koppanást hall: jegygyürüje eltört s ujjáról a padlóra hullott. Balsejtelemtől elfogva, feljegyezte az órát. A családi legenda szerint röviddel rá megérkezett férjének, a svalizsérkapitánynak tisztiszolgája: a kapitány elesett a napoleoni harcokban, abban az órában, mikor a gyürü elpattant.

Bizonyos, hogy a gyürü elpattanása és a harctéri halál között összefüggés nincsen. A gyürü talán már igen kopott volt s amugy is eltört volna, a dolog talán nem is esett meg, talán csak a korszerüen regényes képzelet szőtte a mesét, mely a gyürükről szóló babonás hiedelmek ősrégi néprajzi jelensége.

Az özvegy később ujra férjhez ment, utódai a régi pesti *Lechner*-családban és a zeneköltő *Erkel* családjában élnek tovább. Egyik leányáról, *Franciskáról* is különös történet szól. Franciska menyasszony korában *„álomlátó"* volt. A *„Claire-voyance"*, az *alvajárás:* a *„Somnambulismus"*, vagyis a korszerüen *„Hellseherey"*-nak, távolbalátásnak, telepátiának nevezett „adomány" igen divatos dolog volt a század elején. Sápadt ifju leányoknak illett „Claire-voyance" állapotában ledezniök; a spiritiszta babona még a világháboru utáni években sem volt olyan divatos, mint a szabadságharc előtti zavaros időkben, lévén ez is az izgatott fantáziák korszerü jelensége. Nos: Franciska állitólag egyszer „látta", amint valaki (aki őt szereti s akit ő is szeret) a zajló Duna jégtábláival küzködik. Kiderült, hogy vőlegénye, Lechner Gyula nagy tömeg jelenlétében a zajló Duna jégtábláin ugrálva hozott Pestről budai beteg menyasszonyának néhány narancsot.

Az iratot aláiró Perleberg Ferenc (1787—1865) mint hadnagy vett részt a napoleoni háborukban. *Gusztáv* nevü fia (1815—1885) első volt azok között, akik a mai Műegyetem ősén szereztek mérnöki diplomát. 1837-től kezdve a Széchenyi István által kezdett és egyéb későbbi nagy közmunkáknál dolgozott: igy a Lánchid építésén, a Tisza szabályozásán, az Alagut furásán. Arthur nevü fia (1846—1929) Wekerle Sándor bizalmas embere, pénzügyminisztériumi tanácsos, a régi magyar hivatalnoki kar jellegzetes alakja. 83 esztendős korában az idén halt el Budán, vele kihalt a család férfiága.

A korszak regényességéhez hozzátartozik az utolsó Perleberg felesége családjának története is. A magyar királyi udvari kamarának volt egy *Weitersheim* nevü tisztje, aki fiatalon meghalt, özvegye hamar utána halt, nyolc apró kis budai gyermeket hagyva árván. Az egyik kis-

lányt Bogácsék fogadták örökbe az 1811-i levélben szereplő Jánoska mellé. A kislány Távoly József dr. nagybecskereki kórházi főorvoshoz ment férjhez. A főorvos viszont mint medikusdiák résztvett az 1848-i bécsi diákforradalomban, mint magyar fiu ott volt a Kossuthékat Bécsben üdvözlő bécsi diákok között. Ő volt az, aki Albrecht főherceg kocsijáról beszédet mondott a bécsi népnek. Neszét vette, hogy elfogatási parancsot adtak ki ellene, tehát Magyarországra menekült. A diákkamarájában felállitott csontvázának vállára kanyaritotta diákos „Carbonaro"-köpönyegét, a koponyájára huzta strucctollas Garibaldi süvegét, diákkardját a csontváz markába adta, hegyére tüzve az a diplomát, melyet egy emberélet megmentéséért kapott.

Az ifjabb Ferenc leánya, Kornélia hetvenöt esztendős matróna korában halt meg a régi házban. Róla is kedves családi elbeszélés emlékezik meg. Mindig azon imádkozott, hogy Nagyszombat napján, a husvéti feltámadás körmenete idején temessék, mint 1862-ben Nagycsütörtökön elhalt Gyula fivérét. 1896 Nagycsütörtökjén aludt el ő is, gyászmenete, mely a Bécsi Kapun át vitte a temetőbe, tényleg a hagyományos pompával megtartott budavári feltámadás körmenetével találkozott.

Az 1811-i levelet aláiró Boldizsár fia, *Victor* Garibaldi „Marsalai Ezere" között harcolt. Nővére, *Ernestine* Erzsébet királyné felolvasónője volt. A család tagjai a régi vizivárosi, a tabáni és a farkasréti temetőben alusznak. Azok is, akik az 1811-i levélben arra kérték a kegyes megtalálót, hogy szivében az emberiesség érzése ébredjen és foglalja imájába a ház lakóinak nevét.

A régi Ház

A budavári Ghetto, a „*Szombathely*", vagyis a „*Zsidók Utcája*", a mai Werbőczi-utca hajlásában, szemben a Kossuth Lajos börtönéül is szolgált „*Stockhaus*"-szal áll a régi ház. Pincéjét XIV—XV. századi teljesen ép, apró, középkori téglákból a budai Várdomb meztelen kövére rakott boltiv alkotja. A pince hátulja már XVIII. századi toldás. Az óriási kapucsarnok tipikus középkori „boltiv"; a „boltos kereskedő" kapualatti árushelye, melybe két sor szoba épült bele utólag. Az udvar olaszmodoru loggiás árkádok nyomait sejteti durva XVIII. századi átépités köntöse alatt. Bizonyos, hogy az 1686-i ostromban elpusztult középkori házat földszintesre restaurálták. Perleberg Ferenc pedig 1811 táján huzatta fel azt emeletesre. A mai homlokzat barokkos kiképzése erre az időre mutat.

Ugyanekkor, az épitéssel kapcsolatban, falaztatták be a levelet is. A család a napoleoni háboruk véres éveiben láthatta a Sors forgandóságát. A korzikai ügyvéd fia szemük láttára emelkedett és zuhant,

A Perleberg-család sirja a budai tabáni temetőben.

a forgatag trónokat és birodalmakat sepert el, a devalváció polgári vagyonokat tett semmivé. A szabadságharc ott zajlott le az ablakuk alatt: Táncsics Mihály kiszabaditása tumultusát 1848 március idusán, épen ugy láthatták, mint a szemközti udvarban bebörtönözött magyarokat. A gránát reggeliző-asztalkája mellett ölte meg Borbála urasszonyt.

A feszült idők feszült, titokzatosságváró korhangulata termette meg a Ház sok titokzatosságát, az a feldult idegállapot, amely az egész századelőt jellegezi, mely igazán nem volt az a schuberti idill, aminek ma látszik. Épen olyan feldult élet volt a mult század elei, mint a mai. A régi Ház kapufélfájához a háboru Apokaliptikus Lovasai kötötték lovuk kantárját. A délceg vérteskapitány mellett ott ült lován a „Setét Gond" és ez iratta a levelet a halálba menővel: Zimányi János zászlóssal is.

Ime: a Szent Mise megtartatik Mészáros János dr. prelátus-kanonok, érseki általános helytartó fogja olvasni, mint a Szent István diecsőséges Jobbjáról elnevezett udvari és várplébánia plébánosa. A család kegyes kivánságát csakugyan a Sors véletlenje hozta napfényre. A család kihalt, a templomi gyertyákban azonban a szelid budai Emlékezés kicsiny mécsese fog lobogni.

Bevilaqua Borsody Béla